

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Колеснік Катерини Анатоліївни

«Педагогічні засади групової діяльності дітей у системі дошкільної освіти України (кінець XX – початок XXI ст.)», представленій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки (галузь знань 01 Освіта/Педагогіка)

Актуальність теми дисертації. На сучасному етапі реформування національної системи освіти в Україні пріоритетом є формування особистості, здатної до сприймання, пізнання, застосування набутих умінь; розвиток допитливості дитини, її відкритості до взаємодії і спілкування з навколишнім світом. У Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті та Базовому компоненті дошкільної освіти, головною метою української системи освіти є створення для кожного громадянина України умов щодо розвитку й самореалізації особистості, формування поколінь, здатних набувати необхідні знання та досвід упродовж усього життя, створювати та розвивати цінності громадянського суспільства.

Система наскрізної освіти має забезпечувати всебічний розвиток дітей і молоді, формувати в них навички самоосвіти та самореалізації. Освітній процес у дошкільних закладах має бути зорієнтований на набуття дітьми навичок спільної діяльності. У закладах дошкільної освіти формування таких навичок пов'язане насамперед із груповою взаємодією, адже в дошкільний період важливе значення має саме взаємодія дітей з однолітками та дорослими в різноманітних видах ігрової, пізнавальної, трудової діяльності та спілкуванні.

Спеціалісти наголошують на необхідності кардинальних змін в освіті дошкільників, в аспекті її ефективності й результативності: вихованні гуманних стосунків між ними, самостійності, формуванні уміння доводити й захищати власну позицію, а також дослухатися до думки однолітків, адекватно реагувати на неї. Гуманістичний підхід до здійснення освітнього процесу, спрямованого на повноцінний цілісний розвиток особистості, передбачає урізноманітнення форм освітньої діяльності дітей.

Одним із перспективних напрямів успішного вирішення цих проблем є вдосконалення освітнього процесу із використанням технологій групової взаємодії дітей дошкільного віку. Саме групові форми можуть стати не лише важливим засобом підвищення ефективності освіти, а й сприятимуть активізації ігрової та навчально-пізнавальної діяльності дітей. Однак їх широке впровадження гальмується низкою причин, з-поміж яких – недостатнє навчально-методичне забезпечення, що враховує сучасні результати вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень.

Питанням форм організації навчальної діяльності присвячено наукові праці О. Акімової, В. Дяченко, І. Гудзик, В. Науменко, Л. Присяжнюк, В. Шахова, О. Ярошенко та ін. Ґрунтовне вивчення проблеми групової взаємодії знаходимо в працях відомих психологів і педагогів. Психологічні аспекти діяльності груп, їх види і структуру, функції та способи формування схарактеризовано в працях

М. Виноградової, Є. Головахи, Я. Коломінського, О. Леонтєва, О. Мороза, Р. Немова, І. Первіна, А. Петровського, Г. Смольникова, Є. Стрюк та ін.

Проблемі організації групової діяльності дітей присвячено дослідження: О. Волошина, Н. Гавриш, Н. Кириченко, К. Крутій, В. Кузьменко, Н. Лазаренко, Т. Науменко, С. Нечай, З. Плохій та ін. На думку цих науковців, групова діяльність створює певні умови для формування позитивної мотивації учіння.

У працях Я. Бартецького, М. Виноградова, В. Котова, В. Окоця, І. Чередова та інших групову діяльність розглянуто як форму організації навчання та як фактор активізації навчальної діяльності. Питанням практичного застосування групової роботи присвячено дослідження науковців та методистів Н. Андрусик, А. Гончаренко, К. Крутій, В. Кузьменко, С. Нечай, Т. Піроженко, Л. Якименко. Групове навчання вони кваліфікують як одну з інтерактивних технологій.

Вивчення та узагальнення наукових і методичних джерел дає підстави стверджувати, що проблема розвитку групової діяльності дітей дошкільного віку в системі дошкільної освіти не була предметом окремого педагогічного дослідження в Україні.

Результати вивчення нормативно-правових документів та історико-педагогічних праць із проблеми розвитку групової діяльності дітей дозволили виявити низку суперечностей, що загострюються в умовах сучасної дійсності, зокрема між:

- змістом понять (група, діяльність, групова діяльність) у різні історичні періоди;

- необхідністю збереження історико-педагогічного досвіду організації групової діяльності дітей в системі дошкільної освіти України і недостатнім критичним осмисленням та узагальненням цього досвіду в педагогічній науці й практиці;

- значними теоретичними і практичними досягненнями педагогів (90-ті роки ХХ – початок ХХІ століття) й неналежним науковим обґрунтуванням можливостей творчого впровадження їх в освітню практику сучасних закладів дошкільної освіти;

- нагальною потребою в оновленні форм організації групової діяльності дітей і фрагментарним використанням набутого історичного досвіду (90-ті роки ХХ – початок ХХІ століття).

Цілісно процес становлення і розвитку групової діяльності дітей у системі дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)» в історико-педагогічній науці не досліджувався. Зокрема, не обґрунтовано організаційно-педагогічні особливості організації групової діяльності, не узагальнено провідні особливості розвитку групової діяльності дітей у системі дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). Тому, потреба в ретросистемному дослідженні специфіки організації групової діяльності, накопиченого конструктивного досвіду, виявленні можливостей творчого використання історико-педагогічних надбань в умовах реформування дошкільної освіти в Україні зумовили вибір теми дисертаційного дослідження «Педагогічні засади групової діяльності дітей у системі дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)».

Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри. Дисертаційну роботу виконано в контексті досліджень Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського як складової науково-дослідної теми кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами «Педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (0119U102999) та кафедри дошкільної освіти «Підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах інтеграції України в Європейській освітній простір» (0121U109684).

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів. Аналіз представленого до захисту наукового дослідження та публікацій дисертантки дозволяють дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених авторкою результатів. Структура дисертації ретельно продумана, логічно побудована й складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел до кожного розділу, додатків, у яких розкрито можливості використання прогресивних ідей групової діяльності в умовах сучасного закладу дошкільної освіти. Зважаючи на це можна констатувати, що достовірність одержаних висновків та обґрунтованість запропонованих рекомендацій визначається правильно обраними методологічними підходами, достатнім використанням наукового та емпіричного матеріалу. Кількість та якість використаних матеріалів, докладність їх аналізу створює передумови для забезпечення достатнього рівня достовірності дисертаційної роботи.

Використання результатів роботи. Результати дослідження впроваджені в освітній процес Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського», Комунального закладу «Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Івана Франка, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Ступінь новизни основних результатів дисертації. Наукова новизна, теоретична і практична значущість дисертації Колеснік К.А. визначається як теоретичними так і практичними результатами й полягає в обґрунтуванні теоретичних засад, розробленні рекомендацій організації групової діяльності дітей в системі дошкільних закладів освіти. Найбільш важливі результати, одержані в дослідженні, та їх наукова новизна полягають у наступному: вперше здійснено педагогічний аналіз проблеми організації групової діяльності дітей у системі дошкільної освіти України наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття; обґрунтовано періодизацію процесу становлення та розвитку групової діяльності в системі дошкільної освіти України наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття; уточнено зміст понять: «група», «діяльність», «спільна діяльність», «групова діяльність»; визначено особливості організації та змісту групової діяльності дітей в системі дошкільної освіти досліджуваного періоду та систематизовано основні тенденції в їх розвитку відповідно до розробленої періодизації; узагальнено досвід організації групової діяльності дітей дошкільного віку в досліджуваній

період. Доповнено історико-педагогічні відомості про специфіку організації групової діяльності дітей дошкільного віку у вітчизняній педагогічній науці. Подальшого розвитку набуло обґрунтування доцільності організації групової діяльності дітей у закладах дошкільної освіти.

До актуальної науково-дослідної площини введено маловідомі архівні джерела, пов'язані з дослідженням проблем розвитку групової діяльності дітей в системі дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.).

Практична цінність результатів дослідження. У процесі роботи вивчено й узагальнено педагогічні засади групової діяльності дітей в системі дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.), що сприяє об'єктивному трактуванню історичних подій щодо її організації та змісту. Основні положення та висновки проведеного дослідження висвітлено в практикумі «Організація групової діяльності дітей у закладах дошкільної освіти» для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта. Початкова освіта» (2021) і впроваджено в освітній процес підготовки майбутніх вихователів. Обґрунтовані в дисертації теоретичні положення та висновки можуть доповнити зміст навчальних дисциплін: «Історія дошкільної педагогіки», «Дошкільна педагогіка», «Дошкільна лінгводидактика з методикою організації художньо-мовленнєвої діяльності», «Соціоігровий практикум», «Педагогічна майстерність з методикою організації і проведення свят».

Основні результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладів дошкільної освіти, у розробці підручників і посібників з історії дошкільної педагогіки, методичних рекомендацій для студентів ЗВО та вихователів закладів дошкільної освіти.

Перелік наукових праць, що відображають основні результати дисертації. Результати дослідження Колеснік Катерини Анатоліївни опубліковані в достатній кількості наукових публікацій (27 публікацій автора, з них: 19 одноосібних, 7 статей у наукових фахових виданнях України (з них 4 категорії Б), 5 статей в зарубіжних наукових виданнях, 1 стаття в Index Copernicus, 11 праць у збірниках матеріалів наукових конференцій, 2 практикуми, 1 навчально-методичний посібник).

Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів. Дисертаційна робота Колеснік К.А. є самостійно виконаною та завершеною науковою працею, в якій викладено авторський підхід щодо організації групової діяльності дітей в системі дошкільної освіти України. Усі наукові положення, що виносяться на захист, сформульовані автором особисто.

Особистий внесок здобувача в спільних публікаціях полягає: в [3] – авторським є аналіз досвіду впровадження технології групової діяльності видатних фахівців дошкільної освіти; розроблені дидактичні ігри, які можна використовувати в освітньому процесі закладу дошкільної освіти з метою залучення дітей до співпраці; у [4] – авторка обґрунтувала особливості впливу групових форм роботи на ефективність експериментальної діяльності дітей старшого дошкільного віку; аналіз праць психологів і педагогів, присвячених реалізації класичних принципів дидактики в застосуванні їх до організації групової діяльності дітей старшого дошкільного віку в процесі

експериментування; у [9] – авторка обґрунтувала особливості формування в дітей навичок групової діяльності на основі використання рухливих ігор; у [15] – висвітленні ідеї використання освітніх ситуацій К. Крутій, які передбачають спільну діяльність усіх її учасників; пропонує приклад освітньої ситуації «Летючі геометрики» під час групової діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій з дітьми старшого дошкільного віку; [23] – описана практична сторона розробки різноманітних ігор, які доцільно використовувати в процесі групової діяльності; [24] – сформовані завдання для самостійної роботи студентів, наведені приклади дидактичних ігор і вправ на розвиток мовлення дітей дошкільного віку; [25] – обґрунтуванні філософські та психологічні аспекти формування почуття власної гідності в малій групі.

Апробація основних результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи обговорювались на міжнародних: – «Наукові пошуки XXI століття: молодіжний вимір» (Київ, 2015), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Київ-Вінниця, 2016), «Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього» (Одеса, 2016), «Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти)» (Львів, 2016), «Inovativny výskum v oblasti vzdelávania a sociálnej práce» (Sládkovičovo, Slovenská republika, 2017), «Science of the XXI Century: Problems and Prospects of Researches (Warsaw, Poland, 2018), «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities» (Kaunas, 2018), «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (Вінниця, 2018), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Київ-Вінниця 2018), «Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе» (Брест, 2018), «Impertives of civil society development in promoting national competitiveness» (Georgia, Batumi, 2018), «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» (Кам'янець-Подільський, 2019), «Українські та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» (Кам'янець-Подільський, 2019), «La science et la technologie à l'ère de la société de l'information» (Bordeaux, 2019), «Perspectives et mise en oeuvre de l'innovation dans le domaine scientifique» (Geneve, 2019), «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (Вінниця, 2019), «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (Вінниця, 2020), «Сучасні тенденції в розвитку педагогіки, психології» (Вінниця, 2020), «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (Вінниця, 2021), «Actual problems of the forming teacher's creative individual in the context of preschool and primary education's continuity» (Вінниця, 2021);

всеукраїнських: – «Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій» (Вінниця, 2016), «Управління навчальними закладами: теорія, історія, практика» (Умань, 2017), «Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення»

(Полтава, 2018), «Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя» (VII школа методичного досвіду) (Вінниця, 2018), «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (Вінниця, 2018), «Нова українська школа: початок реформ» (Маріуполь, 2020), «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (Вінниця, 2020), «Диференціація роботи учнів початкової школи з навчальними текстами: від читання до текстотворення» (АПН України, 2021);

регіональних: – «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія зростання дитини з особливими потребами» (Вінниця, 2017), «Реалізація ідей В.О. Сухомлинського у практиці роботи сучасних освітніх закладів» (Вінниця, 2017), «Реалізація ідей В.О. Сухомлинського у практиці роботи сучасних освітніх закладів» (Вінниця, 2018);

міжвузівських: – «Освіта в Україні: пошуки та здобутки» (Бар, 2016), «Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій» (Вінниця, 2016), «Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій» (Вінниця, 2017), «Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи» (Бердянськ, 2017).

Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення. Дисертаційна робота Колеснік К.А. за своїм рівнем наукової новизни, систематизацією матеріалу, висновками та пропозиціями становить завершене та самостійно виконане наукове дослідження. Зміст дисертації відповідає спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. Робота виконана в межах визначених теми, мети та завдань, а одержані наукові та прикладні результати щодо організації групової діяльності дітей в системі дошкільної освіти України, є певним внеском у теорію та методику професійної освіти. Дисертація Колеснік К.А. виконана на достатньо високому теоретичному рівні, написана гарним науковим стилем, є чіткою і логічно послідовною, а також сприяє вирішенню вагової наукової проблеми із загальної педагогіки та історії педагогіки.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Дисертаційну роботу 26.08.2021 р. було перевірено на плагіат програмним засобом «Unichesk» в Інформаційно-обчислювальному центрі ВДПУ. Результати перевірки: коефіцієнт подібності 3,4%; коефіцієнт цитування: 2,39%; коефіцієнт вилучень: 10,6%. Виявлені в роботі запозичення не мають ознаки плагіату і є правомірними. Під час перевірки посилань знайдено наявні окремі збіги з власними публікаціями, термінологією та посиланнями на літературу. Дисертація носить оригінальний, самостійний і завершений характер.

Висновки. На підставі розгляду дисертації, наукових публікацій, в яких висвітлено основні результати наукового дослідження, а також урахувавши результати фахового семінару (06.09.2021 р., протокол № 1), встановлено, що дисертація Колеснік К.А. є завершеною науковою працею, має важливе значення для галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, а також відповідає встановленим вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку проведення експерименту з присудження

ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167). З урахуванням наукової зрілості та професійних якостей К.А. Колеснік дисертація «Педагогічні засади групової діяльності дітей в системі дошкільної освіти України (кінець ХХ-початок ХХІ ст.)» рекомендується для подання до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

Головуюча фахового семінару:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки,
професійної освіти та управління
освітніми закладами

О.В.Акімова

Рецензенти:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри образотворчого,
декоративного мистецтва,
технологій та безпеки життєдіяльності

Т.П.Зузяк

кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри педагогіки,
професійної освіти та управління
освітніми закладами

О.В.Волошина

Зузяк Т. П. *Акімової О.В.* *Волошиної О.В.* *Зузяк Т.П.* *Акімової О.В.* *Зузяк Т.П.*
" 08 " 09 *08* *09* *08* *09* *08* *09*
Кадрів
Університет імені Михайла Коцюбинського
* Вінницький *
* Київський *
* Львівський *
* Тернопільський *
* Хмельницький *
* Черкаський *
* Чернівецький *

2021 р